

Blaskó Zsuzsa: Származási hatások a munkapiacra?

A társadalmi egyenlőtlenségek iskolarendszeren kívüli átörökítéséről

A Ph.D. értekezésének összefoglalója

Disszertációmban azt a kérdést járom körül, hogy vajon megjelenik-e a szülői háttér, a származás hatása az iskolai pályafutáson túl, a munkapiaci sikeresség alakításában is. Azt vizsgálom, hogy két, egyébként azonos iskolai végzettséggel rendelkező emberre eltérő lehetőségek várhatnak-e az életben pusztán azért, mert az egyikük „jobb” (iskolázottabb, jobban kereső, vagyonosabb...) családba született, mint a másik? Kompenzálhatja-e az alacsony végzettségből fakadó munkapiaci hátrányokat a szülőktől örökölt (kulturális, anyagi, kapcsolati...) tőke? Vagy csökkentheti-e akár a diploma értékét is az alacsony származás, a gyerekkori hátrányos helyzet? Másként fogalmazva, a szülői háttér közvetlen hatását vizsgálom a megszerzett társadalmi pozícióra – elválasztva azt a közvetett, vagyis az iskolai végzettségen keresztül továbbörökített szülői háttér hatástól.

A közvetlen hatás létezését megmutató nemzetközi és magyarországi vizsgálati eredményekből kiindulva a dolgozat ezen ismereteket elmélyíteni és egyúttal pontosítani igyekszik. A vizsgálatban a nagymintás adatfelvételeken alapuló statisztikai elemzések jutottak főszerephez. A vizsgálandó problémák jellegétől függően válogatva közöttük a KSH 2000-es Időmérleg adatfelvételét, az Ifjúság 2000 adatbázist, valamint a Fidév 1999 vizsgálatot használtam fel. Ezekben az adatokban a legtöbb esetben lineáris regressziós modelleket volt célszerű felállítani. A modellekben a megszerzett pozíciót a kérdezett által betöltött állás presztízse és keresete képviselte. A statisztikai elemzéseket pályakezdő diplomásokkal készített interjúk egészítik ki. Vizsgálódásaim a pályakezdés időszakára: a legmagasabb iskolai végzettség megszerzése utáni első állásra, valamint a néhány évvel később betöltött állásra koncentráltak.

A dolgozat legfőbb megállapítása szerint a kilencvenes-kétezres évek Magyarországon a pályakezdő munkavállalók esélyei nem függetlenek attól, hogy milyen társadalmi háttérből származnak – akkor sem, ha iskolai végzettségüket állandó szinten tartjuk. Főbb demográfiai jegyeik (nem, életkor), valamint munkapiaci tapasztalatuk azonossága mellett is fennáll az a megállapítás, hogy az iskolázottabb, magasabb presztízssű szülők gyermekei valamelyest jobb fizetésre és magasabb presztízssű foglalkozásra számíthatnak, mint velük egyébként azonos szinten iskolázott társaik. Amely esetekben szignifikáns mértékű közvetlen szülői hatás mutatható ki, ott ez mintegy egynegyedét-felét teszi ki a megszerzett pozícióra gyakorolt teljes származási hatásnak, vagyis a közvetlen és a közvetett hatás összegének. Megállapítja a dolgozat azt is, hogy a társadalmi előnyök ilyen jellegű átörökítésének szintje nem változott érdemben a rendszerváltozást követő gazdasági és társadalmi változások hatására.

Lényeges, hogy a társadalom egészében mért közvetlen szülői hatás nem minden társadalmi csoportban, illetve munkapiaci szegmensben egyforma mértékű. A teljes, 19-29 éves pályakezdő csoportban mért, egy egységnyi társadalmi háttér-javulásra jutó, átlagosan 800-1600 forintnyi havi keresetnövekmény, illetve 0,4-0,7-es társadalmi presztízselőny bizonyos csoportokban eléri a 6-7000 forintot, illetve az 1,8 pontos presztízsnövekményt

is. A közvetlen társadalmi háttér hatására különösen érzékenynek bizonyultak a diplomások (legalábbis a jövedelmet tekintve), a bizonyos személyiségjegyek mozgósítását intenzíven igénylő („személyiségintenzív”) gazdasági ágazatokban dolgozók, valamint a versenyszféra munkavállalói. A család kulturális, kapcsolati és anyagi erőforrásai egyaránt szerepet játszanak a munkapiaci esélyek alakításában – valójában ezek azok a tényezők, amelyek révén a származás az iskolai végzettség alakításán túl is kihat a megszerzett társadalmi pozícióra.